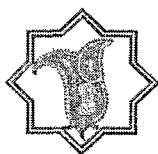

۸۷/۱/۱۰۲۱۱۷
۸۷/۱۰/۲۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بنیاد ایران‌شناسی

بنیاد ایران‌شناسی

پایان‌نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته ایران‌شناسی

گرایش: فرهنگ مردم، آداب و رسوم و میراث فرهنگی

کودکانه‌ها در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد

استاد راهنما: دکتر زهره زرشناس

نگارش: ارسلان خوبانی

۱ - ۱۰ / ۱۳۸۷

مهر ۱۳۸۷

۱۰۶۶۳۹

بسمه تعالی

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته ایران شناسی

گرایش: فرهنگ مردم، آداب و رسوم و میراث فرهنگی

عنوان: کودکان با فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد

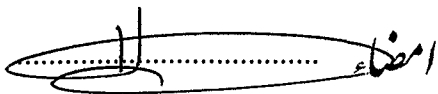
نگارش: ارسلان خوبانی

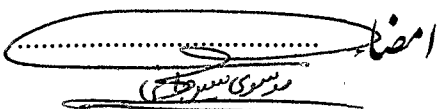
گروه داوران

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۰۵

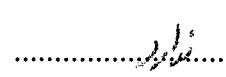
امضاء:

امضاء: .....

امضاء:

امضاء:

استاد راهنما: خانم دکتر زهره زرشناس

استاد مشاور:

استاد داور: خانم دکتر سهیلا صامی

استاد داور: خانم دکتر سهیلا موسوی سیرجانی

۱۳۸۷ / ۱۰ / ۰۵

تاریخ: ۱۳۸۷/۱۰/۰۵

سپاسگزاری

ستایش خداوندی را سزااست که حقایق عالم از بیان حقیقت ذاتش، اندیشه های بلند از شناخت ماهیت صفاتش و دیده ها از شگفتی قدرتش به حیرت آمده اند. اکنون که به به لطف ایزدمنان در این مرحله از کسب علم و معرفت قرار دارم، لازم می دانم زحمات خانواده گرامیم را ارج نهم و مهربانیشان را سپاس گویم. همچنین اذعان دارم که انجام این تحقیق بدون مساعدت بی دریغ استاد عزیز سرکار خانم دکتر زهره زرشناس در سمت استاد راهنما، که در تمام مراحل تحقیق، با صبر و حوصله تمام مرا قرین لطف خود نمودند و با مطالعه دقیق این گزارش و ارائه پیشنهادات سازنده در انجام هر چه بهتر آن کوشیدند، امکان پذیر نبود. از دوستان آقایان علی حسین پور، فرزاد احمدی، حسن حسنعلی پور، حسین افتخاری، مهدی رفعتی پناه و همچنین همسر گرامی ام صدیقه انصاری که همواره با تبادل افکار و درک موقعیت کاری، یار و یاور من در تدوین این رساله بودند، سپاسگزاری می نمایم.

تقدیم به

خانوادہ عزیزم

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱-۱. گستره علمی مسأله مورد بررسی ۲
- ۱-۱-۱. مقدمه ۲
- ۱-۱-۲. بیان مسأله تحقیق ۴
- ۱-۱-۳. ضرورت و اهمیت تحقیق ۴
- ۱-۱-۴. اهداف تحقیق ۵
- ۱-۱-۵. پرسش‌های تحقیق ۶
- ۱-۱-۵-۱. پرسش اصلی ۶
- ۱-۱-۵-۲. پرسش فرعی ۶
- ۱-۱-۶. فرضیه‌های تحقیق ۷
- ۱-۲. پیشینه تحقیق ۷
- ۱-۳. فرآیند روش شناختی بررسی مسأله ۱۰

فصل دوم: آشنایی با جغرافیای طبیعی و انسانی استان کهگیلویه و بویر احمد

- ۲-۱. جغرافیای طبیعی ۱۲
- ۲-۱-۱. مساحت استان ۱۳
- ۲-۱-۱-۱. ناحیه سردسیری ۱۳
- ۲-۱-۱-۲. ناحیه گرمسیری ۱۴
- ۲-۲. تقسیمات سیاسی استان ۱۵
- ۲-۳. وجه تسمیه و شناخت تاریخی قوم لر ۱۵
- ۲-۳-۱. وجه تسمیه قوم لر و خاستگاه آن ۱۵
- ۲-۳-۲. شناخت تاریخی قوم لر ۱۸
- ۲-۳-۲-۱. لر کوچک و بزرگ ۱۸
- ۲-۳-۲-۲. اتابکان لرستان ۱۹

۲۰	۲-۳-۲-۱. اسامی اتابکان لر بزرگ
۲۱	۲-۳-۳. کهگیلویه در گذر تاریخ
۲۱	۲-۳-۳-۱. وجه تسمیه
۲۲	۲-۳-۳-۲. جغرافیای تاریخی کهگیلویه
۲۷	۲-۳-۳-۳. کهگیلویه و بویراحمد در دوران جدید
۲۷	۲-۴. زبان و گویش
۲۸	۲-۵. مقدمه‌ای بر ساختارهای اجتماعی کهگیلویه و بویراحمد
۳۰	یادداشت‌های فصل دوم

فصل سوم: شناخت تاریخ و تعاریف و مفاهیم کاربردی تحقیق

۳۲	۳-۱. شناخت کلی معانی و مفاهیم فرهنگ
۳۲	۳-۱-۱. واژه فرهنگ
۳۳	۳-۱-۲. تعریف فرهنگ
۳۴	۳-۲. آشنایی با دانش فولکلور و حوزه‌های آن
۳۴	۳-۲-۱. واژه فولکلور
۳۴	۳-۲-۲. تاریخچه دانش فولکلور
۳۵	۳-۲-۳. تعریف فولکلور و قلمرو آن
۳۸	۳-۲-۴. ادبیات فولکلوریک (عامیانه)
۴۰	۳-۲-۵. کودکانه‌ها

فصل چهارم: جایگاه کودک در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد

۴۴	۴-۱. باورهای عامیانه درباره مادر و کودک
۴۴	۴-۱-۱. پیش از تولد و پس از تولد
۴۴	۴-۱-۲. بارداری زنان
۴۵	۴-۱-۳. نازایی و درمان آن
۴۶	۴-۱-۴. پیش‌بینی جنس فرزند زن باردار
۴۶	۴-۱-۵. بیماری‌های زنان باردار و درمان‌های عامیانه
۴۶	۴-۱-۶. زایمان و مراقبت از زن زائو
۴۸	۴-۱-۷. توصیه‌های پس از زایمان

- ۴۸ ..... ۸-۱-۴ چله به چله
- ۴۹ ..... ۹-۱-۴ خواب دیدن زائو برای دیگران
- ۴۹ ..... ۱۰-۱-۴ برخی باورهای عامیانه درباره‌ی بیماری‌های کودکان
- ۵۰ ..... ۱-۱۰-۱-۴ بیماری خستگی و نموهای انتقال آن به کودک
- ۵۲ ..... ۱۱-۱-۴ باورهایی درباره‌ی تولد اولین نوزاد
- ۵۲ ..... ۱۲-۱-۴ باورهایی درباره‌ی اثرات چشم زخم بر کودکان
- ۵۲ ..... ۱-۱۲-۱-۴ راه‌های پیش‌گیری از چشم زخم کودکان
- ۵۳ ..... ۱۳-۱-۴ باورهایی درباره‌ی گهواره‌ی کودکان
- ۵۳ ..... ۱۴-۱-۴ باورهایی درباره‌ی رفتار و اعمال زندگی کودکان
- ۵۴ ..... ۲-۴ نقش و منزلت کودک در مراسم و آداب و رسوم مردم گهگیلویه و بویر احمد
- ۵۵ ..... ۱-۲-۴ جشن تولد کودک
- ۵۵ ..... ۱-۱-۲-۴ تولد نوزاد پسر
- ۵۵ ..... ۲-۱-۲-۴ تولد نوزاد دختر
- ۵۶ ..... ۲-۲-۴ ناف‌بری نوزاد
- ۵۶ ..... ۳-۲-۴ نام‌گذاری کودکان در فرهنگ مردم گهگیلویه و بویر احمد
- ۵۷ ..... ۱-۳-۲-۴ انتخاب نام برای پسرانی که آرزوی خانواده بوده‌اند
- ۵۸ ..... ۲-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس مکان و زمان تولد
- ۵۸ ..... ۳-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس خصوصیات ظاهری
- ۵۸ ..... ۴-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس نام و خصوصیات حیوانات
- ۵۹ ..... ۵-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس نام درختان و گیاهان
- ۵۹ ..... ۶-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس اشیاء و پدیده‌ها
- ۶۰ ..... ۷-۳-۲-۴ انتخاب نام‌های غیر معمول در برخی از طوایف
- ۶۱ ..... ۸-۳-۲-۴ نام‌گذاری بر اساس رازورزی دعایی
- ۶۱ ..... ۴-۲-۴ انتساب برخی از صفات جانداران به کودکان و نوجوانان
- ۶۱ ..... ۱-۴-۲-۴ صفاتی برای پسران
- ۶۲ ..... ۲-۴-۲-۴ صفاتی برای دختران
- ۶۲ ..... ۵-۲-۴ تشبیه برخی کودکان به پدیده‌ها و اشیاء دیگر
- ۶۳ ..... ۶-۲-۴ جشن دندان‌رون یا رویدن دندان کودک
- ۶۳ ..... ۷-۲-۴ ختنه‌سوران و آداب آن

- ۳-۴. آفرین‌ها و نفرین‌های کودک در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد ۶۴
- ۱-۳-۴. آفرین‌ها(دعاها)..... ۶۴
- ۲-۳-۴. نفرین‌ها ۶۳
- ۱-۲-۳-۴. نفرین به دختر ۶۸
- ۲-۲-۳-۴. نفرین‌های مشترک برای دختر و پسر ۶۹
- ۴-۴. سوگند خوردن به جان پسران ۷۰
- ۵-۴. آزمودن توان جسمی کودکان پسر ۷۱
- ۶-۴. سنجش شجاعت و نترسی یا ترسویی پسران ۷۱
- ۷-۴. چگونگی آرایش و پیرایش دختران و پسران خردسال ۷۲
- ۱-۷-۴. پیرایش و آرایش دختران خردسال ۷۲
- ۲-۷-۴. آرایش و پیرایش موی پسران در گذشته ۷۲
- ۳-۷-۴. آویختن اشیاء به لباس و یا موی کودکان ۷۳
- ۸-۴. چگونگی تربیت و آموزش سنت‌های زندگی به کودکان ۷۳
- ۱-۸-۴. آموختن احترام به دیگران ۷۳
- ۹-۴. نقش کودک در ضرب‌المثل‌های کهگیلویه و بویراحمد ۷۴
- ۱-۹-۴. پسران در ضرب‌المثل‌ها ۷۵
- ۲-۹-۴. دختران در ضرب‌المثل‌ها ۷۷
- ۱۰-۴. چیستان ۷۸
- یادداشت‌های فصل چهارم ۸۱

فصل پنجم: شناخت و بررسی ترانه‌های کودکان در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد

- ۱-۵. ترانه‌های کودکان در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد ۸۳
- ۱-۱-۵. لالایی‌های مردم کهگیلویه و بویراحمد ۸۴
- ۲-۱-۵. ترانه‌های نوازشی کودکان کهگیلویه و بویراحمد ۹۹
- ۱-۲-۱-۵. ترانه‌های نوازشی برای پسران ۱۰۰
- ۲-۲-۱-۵. ترانه نوازشی ویژه دختران ۱۱۵
- ۳-۱-۵. بازی - ترانه‌های کودکان کهگیلویه و بویراحمد ۱۲۰
- ۱-۳-۱-۵. قواعد عمومی بازی‌های محلی ۱۲۲
- ۲-۳-۱-۵. بازی - ترانه «قله تو» و «بویگ بازی» ۱۲۳

- ۱۲۶..... ۱-۳-۳. بازی- ترانه آقا دُنبه
- ۱۳۴..... ۱-۳-۴. بازی- ترانه «حَرکَم زینِ زری»
- ۱۳۵..... ۱-۳-۵. بازی- ترانه «قُلنگ قُلنگ سَرحدی»
- ۱۳۸..... ۱-۳-۶. ترانه- بازی کلافِر (کلاغ پَر)
- ۱۳۹..... ۱-۴-۴. کار- ترانه‌ها در فرهنگِ مردم کهگیلویه و بویراحمد
- ۱۴۰..... ۱-۴-۱. کار- ترانه‌ی پشم‌ریسی
- ۱۴۲..... ۱-۴-۲. کار- ترانه‌ی دختران هنگام «سِرکو زدن و بلوط‌کوبی»
- ۱۴۳..... ۱-۴-۳. روایت شفاهی کار- ترانه‌ی کِشت
- ۱۴۶..... ۱-۴-۴. کار- ترانه شیردوشی
- ۱۴۷..... ۱-۴-۵. کار- ترانه دوغ‌زدن
- ۱۴۸..... ۲-۵. سوگ - اشعار (شَرّوه خوانی)
- ۱۵۲..... ۱-۲-۵. مرثیه‌سرایی برای جوان کشته شده در جنگ
- ۱۵۲..... ۲-۲-۵. شَرّوه در سوگِ کودک
- ۱۵۴..... یادداشت‌های فصل پنجم
- ۱۵۷..... نتیجه‌ی تحقیق
- ۱۵۹..... پیوست‌ها
- ۱۶۰..... پیوست شماره یک: روایت شفاهی بازی نمایشی دخترانه «بویگ‌بازی»
- ۱۶۱..... پیوست شماره دو: روایت شفاهی بازی آیین طلب باران
- ۱۶۳..... پیوست شماره سه: جدول آوانگاری گویش لری مردم استان کهگیلویه و بویراحمد
- ۱۶۵..... پیوست شماره چهار: جدول آوانگاری گویش لری مردم استان کهگیلویه و بویراحمد
- ۱۶۷..... پیوست شماره پنج: نقشه
- ۱۶۸..... فهرست منابع و مآخذ
- ۱۷۴..... چکیده انگلیسی

بنیاد ایران‌شناسی

نام خانوادگی: **خوبانی**
 بنیاد ایران‌شناسی:
 نام استاد راهنما: **دکتر زهره زینالی**
 عنوان پایان‌نامه: **کودک‌ها در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد**
 نام: **آرسلان**
 رشته تحصیلی و گرایش: **ایران‌شناسی - فرهنگ مردم**
 تاریخ فراغت از تحصیل: **۸ اردیبهشت ۱۳۸۷**

چکیده رساله :

مردم کهگیلویه و بویر احمد از جمله اقوام ایرانی و شاخه‌ای از گُره‌های بزرگ هستند که به گویش لُری تکلم می‌کنند. محل سکونت این قوم، جنوب غربی کشور است و به علت موقعیت خاص جغرافیایی و قرار گرفتن در میان کوه‌های صعب‌العبور و مرتفع زاگرس، موفق به حفظ گویش، فرهنگ و آداب و رسوم و به طور کلی میراث فرهنگی خود، از زمان‌های بسیار دور تا امروز شده است؛ فرهنگ کهن و ریشه‌داری که فراز و نشیب تاریخ را طی کرده و نسل به نسل و سینه به سینه به امروز رسیده است. با بررسی فولکلور یا فرهنگ عامیانه این قوم به طور شفاف و روشن می‌توان به اصالت و ناب بودن این فرهنگ پی برد. یکی از این موارد که از بطن زندگی مردم جوشیده و دل گفتارهای صادقانه و نیت پاک مردم این قوم می‌باشد، اشعار و ترانه‌های عامیانه آنان است؛ ترانه‌های آهنگین، ساده، پر معنا و زیبایی که به مناسبت‌های گوناگون جشن و شادی، سوگواری و غم و کارهای روزانه که نقش مهمی در اقتصاد و زندگی آنان دارد، خوانده می‌شود. کودکانه‌ها یا ترانه‌های ویژه کودکان یکی از بخش‌های زیبای ادبیات شفاهی این مردم می‌باشد که خود شامل موارد مختلف از جمله لالایی‌ها، ترانه‌های ناز و نوازش کودکان و ترانه‌های ویژه بازی‌های کودکانه است. این ترانه‌ها در مراحل مختلف زندگی کودک و متناسب با هر دوره توسط بزرگان - به ویژه مادران و دایگان - و یا در مراحل توسط خود کودکان خوانده و زمزمه می‌شوند و از مضامین و درونمایه‌های ارزشمندی برخوردارند که در واقع بازتابی از باورها، نگرش‌ها و روحیه و افکار مردم این دیار در زمان‌های مختلف است. این ترانه‌ها به دلیل سادگی و آهنگین بودنشان با روحیه و علایق کودک تناسب دارند و در پرورش روحیه و افکار او نقش مهمی دارند. به همین دلیل در فرهنگ عامیانه مردم کهگیلویه و بویر احمد همواره به کودک و علایق فکری و عاطفی او توجه ویژه‌ای شده است و موارد ارزشمندی در ادبیات عامه آنها برای کودک به وجود آمده است که متأسفانه تا کنون کمتر مورد توجه محققین و پژوهش‌گران فرهنگ عامه قرار گرفته است و پرداختن به آن به طور مستقل و موردی ضروری به نظر می‌رسید. به همین دلیل این پژوهش به ادبیات کودکان و جایگاه کودک و ترانه‌های کودکانه در فرهنگ عامیانه مردم این استان می‌پردازد تا بخش مهمی از فرهنگ و ادبیات عامیانه این قوم در ارتباط با کودکان بازگو شود و از فراموش شدن این میراث ارزشمند در این شرایط امروزی که بسیاری از سنت‌ها رو به فراموشی است جلوگیری شود. این تحقیق و نتایج آن می‌تواند مورد استفاده نهادها و سازمان‌هایی که به این ادبیات توجه دارند، قرار گیرد.

کلید واژه‌ها: کهگیلویه و بویراحمد، فرهنگ مردم، ادبیات شفاهی، ترانه‌های عامیانه،

کودک، ترانه‌های کودکانه.

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱. گستره علمی مسأله مورد بررسی

۱-۱-۱. مقدمه

فولکلور یا فرهنگ مردم از جمله موارد با ارزشی است که در یک قرن پیش مورد توجه جدی پژوهش‌گران و محققان فرهنگ عامه قرار گرفته است. دامنه‌ی این فرهنگ بسیار گسترده و جامع است و می‌توان گفت که در برگیرنده تمام امور زندگی مادی و معنوی روزمره مردم از تولد تا مرگ و یا به تعبیری از «خشت تا خشت» است. بنابراین، فرهنگ مردم قدمتی کهن، همسان و همپای زندگی بشر از گذشته‌های بسیار دور تا امروز دارد و مردم در هر زمان آن را نسل به نسل و سینه به سینه، به صورت شفاهی حفظ کرده و در ترویج آن کوشیده و همواره با افتخار آن را ادامه داده‌اند. از آنجایی که بسیاری از آداب و رسوم و سنت‌ها و باورهای کهن مردم به صورت کلامی و گفتاری هنوز هم رواج دارند، بنابراین می‌توان گفت ادبیات شفاهی جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ و ادبیات عامیانه مردم دارد و پرداختن و توجه به این ادبیات ما را با بسیاری از واقعیت‌های زندگی و نوع نگرش و افکار مردم اقوام مختلف آشنا می‌کند که کمتر به صورت مکتوب درآمده است. یکی از بخش‌های مهم زندگی و فرهنگ مردم ادبیات کودکان است که خود شامل موارد مختلفی از ترانه‌های کودکانه و قصه‌ها، مثل‌ها و چیستان‌ها است. در واقع می‌توان گفت هدف از توجه به کودک و روحیات او در فرهنگ و ادبیات عامیانه به دلیل اهمیت فراوان دوران کودکی است که نقش به‌سزایی در رشد شخصیت ذهنی و عاطفی کودک در آینده خواهد داشت. از همین رو با بررسی گونه‌های مختلف فرهنگ و ادبیات شفاهی و مکتوب مردم می‌توان با نقش و جایگاه کودک و اهمیت دوران کودکی در نزد اقوام مختلف کشور به خوبی آشنا گشت. مردم کهگیلویه و بویراحمد از جمله اقوام ایرانی هستند که با توجه به موقعیت ویژه جغرافیایی و کوهستانی بودن منطقه، بسیاری از آداب و رسوم و سنن و باورهای گذشته خود را به خوبی حفظ کرده‌اند و با بررسی فرهنگ و ادبیات

شفاهی این قوم می‌توان از غنی بودن درونمایه این فرهنگ به خوبی آگاه شد. یکی از این موارد بسیار با اهمیت نزد مردم این منطقه، ترانه‌های عامیانه و محلی آنان است که به مناسبت‌های مختلف سروده شده است و از جمله‌ی آنها می‌توان به ترانه‌های ویژه کودک یا کودکانه‌ها اشاره کرد که در برگیرنده لالایی‌های دلنواز مادرانه و ترانه‌های نوازشی و بازی-ترانه‌ها، کار-ترانه‌ها، سوگ - اشعار و... است. با بررسی و تحلیل این ترانه‌ها می‌توان از اهمیت و جایگاه کودک نزد این قوم شناخت کافی به دست آورد. بنابر اهمیت این مسأله، در این پژوهش سعی بر آن است تا با بررسی جلوه‌های گوناگون ادبیات شفاهی و مکتوب مردم کهگیلویه و بویراحمد، از نقش و جایگاه کودک و ادبیات ویژه‌ای که برای او در این فرهنگ پدید آمده است، آگاه شویم. برای رسیدن به این منظور، این تحقیق در پنج فصل با این عناوین ساماندهی شده است:

فصل اول کلیات تحقیق، فصل دوم، آشنایی با جغرافیای طبیعی و انسانی کهگیلویه و بویراحمد، فصل سوم شناخت مفاهیم کلیدی تحقیق، فصل چهارم نقش کودک در فرهنگ و ادبیات شفاهی و غیر شفاهی کهگیلویه و بویراحمد، فصل پنجم شناخت و بررسی ترانه‌های کودکانه در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد. در فصل اول شناختی کلی از مسأله‌ی تحقیق مورد ارائه خواهد گردید. در فصل دوم به عنوان درآمدی بر تحقیق با جغرافیای طبیعی و انسانی و همچنین وجه تسمیه و پیشینه‌ی تاریخی و ساختار اجتماعی مردم کهگیلویه و بویراحمد آشنا خواهیم شد. و در فصل سوم برای شناخت مفاهیم مهم و کلیدی تحقیق با برخی از واژه‌های پر کاربرد آشنا می‌شویم که خود در جریان کلی تحقیق بسیار مؤثر خواهد بود. در فصل چهارم به قسمت مهمی از مطالب تحقیق که همان نقش و جایگاه کودک در جلوه‌های گوناگون فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد است، پرداخته می‌شود و در نهایت در فصل پنجم به معرفی انواع و اقسام ترانه‌های کودکانه از جمله لالایی، ترانه‌های نوازشی و تحلیل محتوای آنها می‌پردازیم.

۱-۱-۲. بیان مسأله تحقیق

مردم استان کهگیلویه و بویراحمد از جمله اقوام ایرانی و شاخه‌ای از گره‌های بزرگ هستند که در جنوب غربی ایران و در دامنه رشته کوه‌های بلند و صعب‌العبور زاگرس قرار دارند. به سبب این موقعیت خاص جغرافیایی، مردمان این دیار در مقایسه با دیگر نقاط کشور بسیاری از آداب و رسوم و میراث معنوی و فرهنگی - سنتی خویش را به خوبی و از طریق ادبیات شفاهی حفظ کرده‌اند، به طوری که با گردآوری این ادبیات و تجزیه و تحلیل درونمایه‌های آن می‌توان با بسیاری از واقعیت‌های زندگی آنان آشنا گردید و به عبارتی گذشته‌ی سنتی و قدیمی مردمان این دیار را به روشنی دید. با توجه به ابعاد گسترده فرهنگ و ادبیات شفاهی مردم این سرزمین، در این پژوهش سعی بر آن است تا با دقت در گونه‌های مختلف این فرهنگ و ادبیاتی که برای کودکان - به ویژه ترانه‌های کودکانه - پدید آمده است، نقش و جایگاه کودک تعیین شود. به عبارتی دیگر، با شناخت و تحلیل علمی و دقیق گونه‌های ادبی موجود در ارتباط با کودکان، می‌توان به ارزش و اهمیت کودک و ادبیات کودکان در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد پی برد؛ مسأله مهمی که تاکنون کمتر مورد توجه و بررسی دقیق علمی بوده است و در این پژوهش به طور مستقل برای رسیدن بدان تلاش می‌شود. بومی بودن و سکونت نگارنده در استان کهگیلویه و بویراحمد، به روشنی می‌تواند در جریان عمومی تحقیق یاری رساننده و مؤثر باشد.

۱-۱-۳. ضرورت و اهمیت تحقیق

با توجه به ابعاد گسترده و دامنه‌ی بسیار وسیع فولکلور یا فرهنگ مردم، جمع‌آوری، ثبت و ضبط دقیق هر کدام از جنبه‌های این فرهنگ، علاوه بر آنکه می‌توان از خطر فراموش شدن این میراث فرهنگی در شرایط دنیای مدرن امروزی جلوگیری نمود. با بررسی و تحلیل ادبیات عامیانه، از

ارزش‌ها و باورها و در کل تجربیات گران‌بهای مردم، شناخت پیدا می‌کنیم و در حفظ این میراث بکوشیم. با توجه به موارد ذکر شده و اهمیت ثبت و ضبط گونه‌های مختلف فرهنگ مردم و با عنایت به اینکه بیشتر این جنبه‌های فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد از جمله ترانه‌های عامیانه، ضرب‌المثل‌ها و... در چند دهه اخیر مورد توجه محققان واقع شده و بسیاری از آنها مکتوب شده‌اند با این وجود، منبعی که به طور مستقل به جمع‌آوری ادبیات کودکان و ترانه‌های کودکانه و یا به جایگاه کودک در فرهنگ مردم این دیار پردازد، وجود ندارد؛ به همین دلیل پرداختن به پژوهشی مستقل و علمی در این زمینه، برای شناسایی ادبیات کودکان کهگیلویه و بویراحمد ضروری و با اهمیت به نظر می‌رسید؛ در این پژوهش به جنبه‌های گوناگون فرهنگ و ادبیات کودکان وجود پرداخته شده است.

۱-۱-۲. اهداف تحقیق

از هدفهای اصلی و کلی این تحقیق، شناخت و بررسی جایگاه کودک و ادبیات کودکان در فرهنگ مردم استان کهگیلویه و بویراحمد است. یعنی:

معرفی و شناخت جلوه‌های گوناگون فرهنگ و ادبیات عامیانه و شفاهی مردم کهگیلویه و بویراحمد که به نوعی با کودک و علائق او ارتباط دارد.

آشنایی با ترانه‌ها و اشعار مختلفی که در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد متناسب با روحیه و اخلاق و علائق ذهنی و عاطفی کودک در سنین مختلف پدید آمده است.

بررسی و تحلیل نوع مضامین و درونمایه به کار رفته در برخی از ترانه‌های کودکانه از جمله لالایی‌ها برای شناخت نوع احساس و مهر و محبت مادران کهگیلویه و بویراحمد نسبت به فرزندانشان و در کل بازتاب چگونگی زندگی مادران و کودکان از دریچه‌ی این ترانه‌ها از گذشته تا به امروز.

۱-۱-۵. پرسش‌های تحقیق

۱-۱-۵-۱. پرسش اصلی

۱- کودک و ترانه‌های کودکان در فرهنگ عامیانه مردم کهگیلویه و بویراحمد از چه جایگاهی برخوردار است؟

۱-۱-۵-۲. پرسش‌های فرعی

۱- جایگاه کودک در ادبیات شفاهی مردم کهگیلویه و بویراحمد چگونه است؟

۲- کودک در باورهای عامیانه کهگیلویه و بویراحمد چه جایگاهی دارد؟

۳- چه آیین‌هایی برای کودک از بدو تولد تا نوجوانی در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد وجود دارد؟

۴- نقش کودکان در ضرب‌المثل‌ها و امثال و حکم چیست؟

۵- در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد متناسب با دوران مختلف کودک چه ترانه‌هایی وجود دارد؟

۱-۱-۶. فرضیه‌های تحقیق

۱- با توجه به گونه‌های مختلف ادبیات شفاهی موجود در فرهنگ و ادبیات عامیانه مردم کهگیلویه و بویراحمد، کودک در این فرهنگ مورد توجه خاص بوده و ادبیات ویژه‌ای برای او پدید آمده است.

۲- علل توجه به کودکان در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد، تعلیم و تربیت صحیح آنان متناسب

با تجربیات فرهنگ سنتی گذشته و آشنا ساختن آنان با شیوه‌های زندگی امروزی برای آینده‌ی بهتر آنان است.

۱-۲. پیشینه تحقیق

مردم کهگیلویه و بویراحمد بسیاری از آداب و رسوم، باورها و اعتقادات و به طور کلی فرهنگ سنتی و قدیمی ایرانی و محلی خود را حفظ کرده‌اند و از فرهنگ و ادبیات شفاهی بسیار غنی و ارزشمندی برخوردارند. با دقت در مضامین و محتوای فرهنگ آنان می‌توان شناخت خوبی از نوع نگرش و بینش این مردم از گذشته تاکنون به دست آورد. با این وجود متأسفانه ثبت و ضبط، این فرهنگ و ادبیات عامیانه‌ی پرارزش، در گذشته آنها کمتر مورد توجه بوده است و تنها در چند دهه اخیر برخی از پژوهش‌گران بخش‌هایی از فرهنگ عامیانه این دیار را مکتوب کرده‌اند. این پژوهش‌ها به توصیف کلی از این فرهنگ پرداخته و به موضوعات جزئی‌تر و تک‌نگاری کمتر توجه کرده‌اند. محور اصلی در این پژوهش شناخت جایگاه کودک و ترانه‌های کودکان در فرهنگ مردم کهگیلویه و بویراحمد است که کتابی مستقل در این زمینه تألیف نشده و اگر مطلبی نیز درباره کودکان یا ادبیات ویژه‌ی آنان در کنار سایر منابع فرهنگ عامیانه آمده است، بسیار جزئی و گذرا است که آن هم بیشتر جنبه توصیفی دارد تا تحلیلی. با این وجود، منابعی که به هر شیوه به این گونه‌ی ادبی پرداخته‌اند، جزء پیشینه ادبیات این تحقیق محسوب شده و با بیان ارتباطشان به ادبیات کودکان در اینجا از آنها یاد خواهد شد:

از جمله منابع مفیدی که در آن به گونه‌های مختلف ادبیات کودکان از جمله لالایی‌ها، ترانه‌های نوازشی توجه شده است کتاب مردم و سرزمین‌های کهگیلویه و بویراحمد است. این کتاب با تلاش ارزنده‌ی نورمحمد مجیدی کرائی جمع‌آوری و تألیف شده و انتشارات بازتاب اندیشه تهران آن را در سال ۱۳۸۱ به چاپ رسانده است. کتاب یاد شده شامل یک مقدمه‌ی کوتاه و ده بخش مجزا است که در

بخش یک تا نه به شناخت جغرافیای استان کهگیلویه و بویراحمد و تاریخ مردم این دیار پیش از اسلام و پس از اسلام و ریشه نژادی و ساختار ایلات آنان پرداخته است. در بخش دهم درباره شناخت فرهنگ و سنت‌های قومی مردم کهگیلویه مطالب جالب توجه و ارزشمندی دارد. در این بخش به انواع ترانه‌های عامیانه مانند ترانه‌های کار بلوط‌کوبی، برنج‌کوبی و اشعار سوگ و سوگواری پرداخته است و مطالبی را هم به ترانه‌های کودکانه مانند لالایی‌ها، ترانه‌های نوازشی کودک و برخی بازی‌های سنتی اختصاص داده است که در شناخت کودک و ترانه‌های کودکانه مردم این استان بسیار حائز اهمیت است؛ اهمیت کار نویسنده در این است که خود او برخی از این ترانه‌های ویژه کودک را در سال ۱۳۲۲ شمسی گردآوری کرده است و با این تلاش از فراموش شدن بخشی از ادبیات کودکان مردم این منطقه جلوگیری نموده است که جای تقدیر دارد. نویسنده این ترانه‌ها را - که شامل ۸۸ بیت می‌باشند - در یک تقسیم‌بندی با عناوین اشعار خوابیدن کودک، اشعار هنگام بغل کردن کودک (یا اشعار نوازشی)، اشعار تعریف مادران از کودکان خود، اشعار خواستگاری آزمایشی را از زبان مادران کودک (دختر و پسر) به نحو جالبی آورده است. با اینکه نویسنده با آوردن این ترانه‌ها کمک بزرگی به ادبیات و فرهنگ عامیانه استان کرده است، اما عدم آوانگاری اشعار و ترانه‌ها، مشکلاتی در خواندن آنها به جای گذاشته است. علاوه بر این نویسنده با معانی فارسی ترانه‌ها را به روانی ننوشته و گاهی کلمات آهنگین ترانه را بدون معنی فارسی آورده است. اشکال دیگری که بر کتاب وارد است این است که معنی فارسی را در پایان اشعار آورده است که اگر در کنار ابیات ذکر می‌شد، توجه مخاطب را بیشتر جلب می‌کرد. این ترانه‌ها و ادبیات مربوط به کودک بیشتر جنبه توصیفی دارد و کمتر به تحلیل محتوا و درونمایه‌ی آنها پرداخته شده است و اگر نویسنده محترم به این امر توجه می‌نمود بر ارزش کارش افزوده می‌شد. در کل باید این منبع را - با وجود کم بودن اشعار و ترانه‌های کودکانه - از منابع پایه‌ای در حوزه ادبیات کودک به شمار آورد.

یکی دیگر از منابع مفید دیگر در زمینه ترانه‌های کودکانه کتاب لر و تهاجم فرهنگی همراه با لالائی‌ها نوشته‌ی کاووس تابان سیرت است که انتشارات چویل یاسوج آن را در سال ۱۳۸۶ به چاپ رسانده است. نویسنده در این کتاب ابتدا راجع به سنت‌های گذشته مردم کهگیلویه و بویراحمد مانند خواستگاری و خوراک و همنشینی مردم در گذشته سخن گفته و پس از ذکر محاسن و ارزش‌های این سنت‌های مردمی، با تحلیلی از دیدگاه خود- که زیاد هم با موازین علمی سنخیت ندارد- رفتار جوانان امروزی نسبت به این سنت‌ها را ناپسند دانسته است. نویسنده بخش کوتاهی - در حدود ۶ صفحه - از این کتاب را به ترانه‌های کودکانه از جمله لالایی‌ها با گویش محلی همراه با معانی فارسی اختصاص داده است. او آوانگاری با الفبای لاتین این ترانه‌ها را نیاورده است در نتیجه کلام وی صرفاً جنبه روایی دارد و ترانه‌ها را تحلیل نکرده است. این لالایی‌ها - همچنانکه نویسنده اشاره کرده است - از این جهت اهمیت دارند که او در سال ۱۳۴۸ این ترانه‌ها را از فردی کهنسال شنیده و یادداشت کرده است و به این طریق از فراموش شدن آنها جلوگیری نموده و این امر خود بر اهمیت کار او می‌افزاید. به طور کلی این دو منبع یاد شده به روشن شدن بخشی از ادبیات عامیانه‌ی مردم کهگیلویه و بویراحمد، - گونه‌ی کودکانه - که هنوز هم بیشتر آن شفاهی است، کمک شایانی کرده است. سایر منابع که به فرهنگ عامه پرداخته‌اند، به طور پراکنده مطالبی را به کودک اختصاص داده‌اند، که بیشتر روایت گزی محض بوده و فاقد دیدگاه تحلیلی هستند. در این تحقیق ضمن استفاده از این منابع - که به نوعی به کودک و جایگاه او اشاره دارند - بیشتر از ادبیات شفاهی با رجوع به آگاهان این ادبیات بهره گرفته شده است.

۱-۳. فرآیند روش شناختی بررسی مسأله

این پژوهش با رویکردی قوم‌نگارانه و به صورت توصیفی- تحلیلی بر ادبیات کودکان مردم کهگیلویه و بویراحمد صورت پذیرفته است. اطلاعات جمع‌آوری شده در این مجموعه بیشتر به صورت تحقیق